

**TERI
PRAČET**
ROMAN O DISKSVETU
**NEVIDLJIVI
AKADEMICI**

Prevela
Nevena Andrić

■ Laguna ■

Naslov originala:

Terry Pratchett

UNSEEN ACADEMICALS

Copyright © Terry and Lyn Pratchett 2009

First published as Unseen Academicals

by Transworld Publishers, a part of the

Penguin Random House group of companies

Translation copyright © 2019 za srpsko izdanje, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Ova knjiga je posvećena Robu Vilkinsu,
koji je otkucao njen najveći deo i bio dovoljno
razuman da se povremeno nasmeje.
I Kolinu Smitu zato što me je hrabrio.

Pesma boginje Tabanijane je parodija
divne pesme Brama Ralfa Valda Emersona,
ali vi ste to, naravno, već znali.

Bila je ponoć u Kraljevskom muzeju umetnosti u Ank-Morporku.*

Novom radniku Rudolfu Prstohvatu padalo je na um, otprilike jednom po minuti, kako je, sve u svemu, možda

* Formalno, grad Ank-Morpork je tiranija, što nije uvek isto što i monarhija, a i vlastodržac lord Vetinari donekle je preinačio samo nameštenje tiranina u jedini oblik demokratije koji prolazi u praksi. Naime, svako je imao pravo glasa, osim ako je izuzet zbog godina ili činjenice da nije lord Vetinari.

A to ipak uspeva. Ovo nervira izvestan broj ljudi; oni smatraju da nekako ne bi trebalo tako da bude i radije žele monarha, to jest zamenili bi čoveka koji se domogao položaja pomoću lukavstva i dubinskog razumevanja istinskog stanja ljudske duše, pomoću diplomatije od kakve zastaje dah, izvesne veštine u rukovanju stiletom i, kao što se svi slažu, pomoću uma oštrog poput fino izbalansirane kružne testere – elem, koji bi takvog čoveka zamenili nekim ko je dospao tu rođenjem.*

Ipak, kruna se nekako zadržala, kako to već biva s krunama, na Pošti, Kraljevskoj banci i Kovnici, kao i – što se nipošto ne sme zanemariti – u razuđenoj, bučnoj, razvikanoj svesti samog grada. U toj tami prebiva štošta. Postoje razne vrste tame, i u njima se svašta može naći – zarobljeno, prognano, izgubljeno ili skriveno. To ponekad pobegne napolje. Ponekad naprosto ispadne. Ponekad jednostavno više ne može da izdrži.

* Treći predlog – da gradom vladaju odabrani, ugledni građani koji bi obećali da se neće praviti važni niti baš svaki čas izdavati poverenje javnosti – odmah je ismejan u svim varijetima u gradu.

i trebalo da kaže kustosu za svoju niktofobiju, svoj strah od čudnih zvukova, a i, kao što je sada otkrio, zaista svega što bi video (ili, kad smo kod toga, ne bi video), čuo, namirisao i osetio kako mu mili uz leđa tokom beskrajnih noćnih časova na straži. Govorio je sebi da je oko njega sve mrtvo, ali nije vredelo. Od toga mu nije bilo nimalo lakše. On sam je stoga samo još više upadao u oči.

A onda je čuo jecaj. Možda bi i vrisak bio bolji. Kad čuješ vrisak, u to onda bar nema sumnje. Da bi ponovo čuo nejasan jecaj, moraš pričekati; ne možeš biti siguran.

Drhtavom rukom on diže fenjer. Ne bi trebalo da tu nekog ima. Muzej je dobro zaključan; niko ne može ući. Niti, kad malo razmisli, izaći. Draže bi mu bilo da *nije* razmislio.

Nalazio se u podrumu, a podrum nije spadao među najstrašnja mesta u njegovoj ruti. Uglavnom je u njemu bilo starih polica i fioka punih gotovo – ali nipošto ne sasvim – odbačenih predmeta. Muzeji ne vole ništa da bacaju, za slučaj da se to kasnije ispostavi kao vrlo bitno.

Još jedan jecaj i zvuk nalik na struganje... grnčarije o grnčariju?

Pacov, dakle, negde u dnu polica? Pacovi valjda ne jecaju?

„Slušaj, bolje bi bilo da ne moram da dolazim čak tamo po tebe!“, reče Prstohvat vrlo tačno i od srca.

I police se rasprsnuše. Činilo mu se da se to dešava neka-ko usporeno: komadići grnčarije i kipova razleteli su se i lebdeli su ka njemu. On se prevalio unatrag, a sve širi oblak prošao je iznad njega i na drugoj strani prostorije sudario se s policama, što je bio i njihov kraj.

Prstohvat je ležao na podu u tami, nesposoban da se mrdne, i očekivao da ga svakog časka rastrgnu aveti koje su se probile napolje odnekud iz njegove mašte...

Dnevna smena ga je ujutru tako i zatekla – prašnjavog i u dubokom snu. Saslušali su njegovo zbrkano objašnjenje, bili su ljubazni i svi su se složili kako bi njegovoj naravi možda bolje odgovarao neki drugi posao. Izvesno vreme su se pitali šta je on uopšte hteo – noćni čuvari su i inače pomalo nerazumljiv svet – ali zaboravili su na sve to... zbog otkrića.

Gospodin Prstohvat se potom zaposlio u prodavnici kućnih ljubimaca na Pelikulskim stepenicama, ali je i nju napustio posle tri dana jer su mačići piljili u njega, pa je imao noćne more. Svet ume biti vrlo surov prema pojedinim ljudima. Ipak, nikad nikom nije ispričao o zanosnoj svetlucavoj gospi koja je iznad glave držala veliku loptu i osmehnula mu se pre nego što je iščezla. Da ne pomisle ljudi da je čudan.

Elem, možda je vreme da se popriča o krevetima.

Lektrologija, nauka o krevetima i njihovom okruženju, ume da bude izuzetno korisna: zahvaljujući njoj možete saznati štošta o vlasniku dotičnog kreveta, pa makar i samo činjenicu da je posredi vrlo obrazovan i vičan umetnik koji se bavi instalacijama.

Krevet arhitektora Ridkalija na Nevidljivom univerzitetu, na primer, u najmanju ruku je krevet i po, pošto je posredi postelja sa osam stubova i baldahinom. Obuhvata i omanju biblioteku i bar, a u nju je vešto uklopljen i klozet s poklopcem, ceo od mahagonija i mesinga, zarad

izbegavanja onih dugih hladnih noćnih poduhvata sa izlaganjem propratnim opasnostima od saplitanja o papuče, prazne boce, cipele i sve druge prepreke na kakve u tami može naići čovek koji se moli da, kada sledeći put udari nožni prst, udari o sud od porcelana, ili bar o neki predmet koji se lako pere.

Krevet Trevora Lajklija je bilo gde: kod druga na podu, na tavanu za seno u nekoj otključanoj štali (ovo je često mnogo mirisnije rešenje) ili u sobi kakve nenastanjene kuće (premda je u današnje vreme takvih vrlo malo); ili spava na poslu (ali uvek pazi, pošto matori Smims kao da ne spava *nikad* i svakog časka bi ga mogao uhvatiti). Trev je u stanju da spava ma gde, pa to i radi.

Glenda spava u prastarom gvozdenom krevetu*, čiji dušek i opruge su, tokom godina, prerasli u prostrano ulegnuće i tako se blago, milostivo prilagodili njenom obličju. Dno ovog visećeg kauča od poda odvaja kompost nastao taloženjem vrlo jeftinih požutelih ljubića od sorte koju sasvim prirodno povezujemo s rečju „korset“. Ako bi neko saznao za njih, umrla bi, ili bi možda taj neko umro ukoliko ona sazna da je saznao. Na jastuku obično leži ostareo meda po imenu Klimavko.

* Bolje reći, Glenda zvanično spava u staroj postelji gvozdenog rama; u stvarnosti najčešće spava u ogromnoj drvenoj fotelji u noćnoj kuhinji, gde je gotovo ovladala veštinom večitog bdenja. Između jastuka fotelje je upalo toliko mrva, kašika, parčića testa za pite, toliko knjiga i prosutog pića da sada tamo možda cveta kakva omanja civilizacija.

Ako je verovati rečniku patetike, takav meda bi, po dobrom starom pravilu, trebalo da ima samo jedno oko, ali zahvaljujući grešci u Glendinom šivenju još u detinjstvu, zapravo ima tri, pa je stoga prosvetljeniji od prosečnih medveda.

Krevet Julije Stolop neko je uvalio njenoj majci kao krevet dostojan jedne princeze, i on manje ili više liči na arhitektov krevet – uglavnom manje, doduše, jer sastoji se od zavesice od tila navučene oko vrlo uzanog, vrlo jeftinog ležaja. Majka joj je sada mrtva. Ovo se da zaključiti iz sledećeg: kada se krevet provalio pod težinom devojčice koja je rasla, neko ga je podupro pivskim gajbicama. Svaka majka bi ih, kao i sve ostalo u sobi, bar ofarbala u ružičasto i nacrtala po njima krunice.

Gospodin Orahk je tek sa sedam godina saznao da spavanja, za neke ljude, podrazumeva naročit komad nameštaja.

Sada je bilo dva ujutru. U drevnim hodnicima i zasvođenim galerijama Nevidljivog univerziteta vladala je lepljiva tišina. U biblioteci je bila tišina; tišina je bila i u dvoranama. Bilo je toliko tišine da ste je mogli čuti. Kud god bi pošla, punila je uši nevidljivim paperjem.

Boing!

Jedva čujan zvuk u letu, na putu nekuda; časak tečnog zlata u paklenom muku.

Tišina je ponovo uspostavila prevlast nad stepenicama, ali je prekinu gegucanje zvaničnih filcanih papuča debelog đona; ove papuče pripadale su Smimsu, svećopazitelju, koji je u dugoj noći obigravao od jednog svećnjaka do drugog

i dopunjavao ih iz zvanične korpe. Noćas mu je pomagao kapljalo (premda mu, sudeći po povremenom gundanju, nije pomagao dovoljno).

Zvali su ga „svećopazitelj“ zato što je dotično radno mesto tako opisano u univerzitetkim analima onda kada je nastalo, pre skoro dve hiljade godina. Dopunjavanje jednokrakih, višekrakah i, neizostavno, zidnih svećnjaka Univerziteta bilo je posao bez kraja i konca. Bio je to, barem prema shvatanjima svećopazitelja, zapravo najvažniji posao. Dobro, ako ga malo pritisnete, Smims bi priznao da se tu negde nalaze i neki ljudi sa špicastim šeširima, ali oni su dolazili i prolazili, i uglavnom su samo smetali. Nevidljivi univerzitet nije imao mnogo prozora i bez svećopazitelja bi se za dan našao u tami. Nikad mu ni na pamet nije palo da bi čarobnjaci naprosto izašli među svetinu i unajmili drugog čoveka sposobnog da se, sa džepovima punim sveća, penje uz merdevine. Ne, on je bio nezamenljiv, baš kao i svi svećopazitelji pre njega.

A sada se iza njega čulo čangrljanje: zvanične sklopive merdevine su se rasklapale.

On se munjevito okrenu. „Lepo drži tu poganštinu!“, prosikta.

„Oprostite, majstore“, reče njegov privremeni šegrt, koji se trudio da obuzda klizavo čudovište sklono da vam priškinne prste, u kakvo su se svake sklopive merdevine pretvarale prvom prilikom – a često i bez ikakve prilike.

„I ne pravi toliku buku!“, zaurla Smims. „Zar hoćeš do kraja života da budeš kapljalo?“

„Zapravo mi se položaj kapljala prilično dopada, gospodine...“

„Ha! Nedostatak ambicija je prokletstvo radničke klase! Daj to ovamo!“

Svećopazitelj dograbi merdevine baš dok ih je zlosrećni pomoćnik sklapao.

„Oprostite, gospodine...“

„Znaš, uvek ima mesta među onima što moče fitilje u vosak“, reče Smims duvajući u prste.

„Pravo kažete, gospodine.“

Svećopazitelj je piljio u sivo, okruglasto, naivno lice. Nepochuljano prijazan izraz bio je vrlo uznemirujući, naročito kad znate u šta gledate. A on je znao šta je to, o da, premda nije znao kako se zove.

„Kako se beše zoveš? Ne mogu *svima* pamtititi imena.“

„Orahk, gospodine Smimse. Sa 'k'“

„Misliš da to 'k' išta poboljšava?“

„Ne baš, gospodine.“

„Gde je Trev? Trebalo bi da je večeras njegov red.“

„Izuzetno je bolestan, gospodine. Zamolio je mene da dođem.“

Svećopazitelj nešto progundā. „Orašćiću, da bi radio van krila za posluđu, moraš izgledati otmeno.“

„Orahk, gospodine. Izvinite, gospodine. Rodio sam se neotmen, gospodine.“

„Pa, sad bar nema ko da te vidi“, priznade Smims. „Dobro, hajde za mnom, i probaj da ne izgledaš tako... elem, samo probaj da ne izgledaš.“

„Dobro, majstore, ali mislim...“

„Niko te ne plaća da misliš, ti... mladiću.“

„Potruđiću se da to ne radim, majstore.“

Dva minuta kasnije Smims je stajao pred Carem, a prigodno zadivljeni Orahk ga je posmatrao.

Planina srebrnastosivog loja gotovo je ispunjavala usamljenu raskrnicu kamenih hodnika. Plamen ove sveće, prave megasveće – sastavljene, kako se jedva dalo razaznati, od patrljaka mnogo hiljada nekadašnjih sveća koje su kapanjem i curkanjem srasle u jednu veliku celinu – sjajio se blizu tavanice, isuviše visoko da bogzna šta osvetli.

Smimsu su se nadimale grudi. Nalazio se u prisustvu Istorije.

„Orašćiću, samo osmotri ovo!“

„Da, gospodine. Osmatram, gospodine. Gospodine, zovem se Orahk.“

„Dve hiljade godina gleda naniže, u nas, s vrha ove sveće, Oraščiću. Naravno, kad kažem 'gleda naniže', gleda prvo u mene pa u tebe, pošto si ti još niže nego ja.“

„Svakako, gospodine. Lepo rečeno, gospodine.“

Smims se mrko zagleda u okruglasto prijazno lice i ne vide ništa izuzev gotovo zastrašujuće uglađenog poleta.

On nešto progundā, pa rasklopi merdevine, po cenu svega jednog priškinutog palca; pažljivo se peo uz njih sve dok se nije imalo kud dalje. Iz logorišta u podnožju pokolenja svećopazitelja su uklesala i održavala stepenike sa osne strane diva.

„Mali, napari oči“, doviknu on; osnovno, mrzovoljno stanje beše mu malo popustilo u dodiru sa ovakvom veličinom. „Jednog dana ćeš možda i ti biti... čovek koji će se peti uz ovaj sveti loj!“

Na tren, Orahk se naizgled svom silom trudio da prikrije izraz osobe koja se iskreno nada kako ga u budućnosti

čeka nešto više od velike sveće. Orahk je bio mlad i zato nije posedovao ono poštovanje prema drevnosti kakvo pretežno gaje starci. Ipak, na lice mu se vrati onaj vedri ne-baš-osmeh. Nikad nije nestajao na dugo.

„Da, gospodine“, reče on, pošto je to uglavnom palilo.

Pojedinci su tvrdili kako je Car upaljen u noći osnivanja NU-a i da se nikad nije ugasio. Car je svakako bio ogroman; tako nešto dobili biste da svake noći, možda dve hiljade godina, pripalite novu sveću s gotovo zgasnulog patrljka prethodne i čvrsto je usadite u topli vosak. Svećnjak se, naravno, više nije video. Nalazio se negde u ogromnim naslagama voštanih slapova na spratu niže.

Pre oko hiljadu godina Univerzitet je probio veliku rupu u tavanici hodnika na donjem spratu, i ovde gore Car već beše dosegao visinu od pet metara. Činilo ga je ukupno jedanaest i po metara čiste prirodne curkave sveće. Smims je bio ponosan zbog toga. Bio je čuvar sveće koja se nikad ne gasi. Svima je služila za primer: svetlo koje ne posustaje, plamen u tami, svetionik dobrih starih običaja. A Nevidljivi univerzitet je običaje shvatao veoma ozbiljno, bar kad bi ih se setio.

Kao sada, zapravo...

Odněkud u daljini začu se zvuk kao da je neko nagazio na veliku patku, a za njim povik: „Čuvaj, ide kokošina!“ A onda je usledio opšti metež.

Iz pomrčine nahrupi nekakav... stvor.

Postoji zagonetka koja počinje rečima 'nit je riba, nit je ptica'. Ovo stvorenje bilo je i jedno i drugo, a pride je imalo i delove životinja nepoznatih u nauci, u noćnim morama, pa čak i u mlevenom mesu. Bilo je svakako malo crvenila i

mного lepetanja, i Orahk je bio siguran da je nazreo ogromnu sandalu; videli su se sumanute, uskolutane, skakutave oči i ogroman žuto-crven kljun, a onda je stvorenje nestalo niz drugi mračan hodnik, bez prestanka ispuštajući onaj jednoličan zvuk kao iz trubice – zvuk kakav lovci na patke načine tik pre nego što će ih drugi lovci na patke ustreliti.

„Pazi! Kokošina!“ Nije bilo jasno odakle se povik začuo. Činilo se da dopire odasvud. „Eno, zveknu u nešto! Čuvaj, ide kokošina!“

Sa svih strana poneko je prihvatao povik, i iz tamnih senki svakog hodnika, izuzev onog kuda je pobegla životinja, galopirala su neobična obličja – kako se ispostavilo pri treperavoj svetlosti Cara – univerzitetskih profesora. Svakog čarobnjaka je na krkače nosio krupan univerzitetski portir, koga je ovaj mamio napred bocom piva na kanapu, po tradiciji obešenom o dugačak štap i samim tim van portirovog domašaja.

Opet se, poizdalje, začu žalostivo kvakanje, i jedan čarobnjak zamahnu palicom i zavika: „Ptica je poletela! Čuvaj, kokošina!“

Čarobnjački živalj, koji se međusobno sudarao i već beše uspeo da smrvi Smimsove klimave merdevine pod okovanim đonovima atova, istog časa krenu, gurajući se i laktajući za prednost.

Još neko vreme je izdaleka odjekivalo: „Pazi! Kokošina!“ Kada se uverio da su otišli, Orahk se iskrade iz skrovišta iza Cara, pokupi ostatke merdevina i osvrnu se.

„Majstore?“ okuša se on.

Odozgo dopre nekakvo stenjanje. On diže pogled. „Majstore, je l' vam dobro?“

„Moglo bi i bolje, Orahk. Vidiš li mi stopala?“

Orahk diže fenjer. „Vidim, majstore. Nažalost, merdevine su se polomile.“

„Pa uradi nešto. Ja moram da se držim.“

„Majstore, mislio sam da me ne plaćaju da bih razmišljao.“

„Nemoj da mi se praviš pametan!“

„Mogu li da se napravim pametan taman koliko da vas bezbedno spustim dole, majstore?“

Strogi odgovor sastojao se od izostanka odgovora. Orahk uzdahnu i otvori veliku platnenu torbu za alat.

Smims se grčevito držao za vrtoglavo visoku sveću i slušao nekakvo tajanstveno struganje i zveckanje odozdo. Onda, tako tiho i iznenada da je naglo usisao vazduh, pored njega se uzdiže nekakvo špicasto obličje; blago se klatilo.

„Majstore, zašrafio sam tri štapa za gašenje sveća jedan za drugi“, reče Orahk odozdo. „A na vrh sam pričvrstio kuku za luster, vidite li? Tu je i konopac. Vidite li ga? Ako napravite omču i namaknete je na Cara, čini mi se da neće mnogo kliziti, pa možete polagano da se spustite. Ah, a evo vam i kutije šibica.“

„Šta će mi?“, upita Smims i posegnu za kukom.

„Primetio sam da se Car ugasio, gospodine“, reče glas odozdo vedro.

„Ne, nije!“

„Jeste, gospodine, primetićete i sami, ne vidim...“

„U najvažnijem univerzitetskom odseku nema mesta ljudima lošeg vida, Oraščiću!“

„Oprostite, majstore. Ne znam šta mi bi. Odjednom vidim plamen!“

Odozgo se začu kresanje šibice i po tavanici se proširi krug žute svetlosti; sveća koja se nikad ne gasi ponovo je gorela. Uskoro potom Smims se uz mnogo oklevanja spustio na pod.

„Svaka čast, gospodine“, reče Orahk.

Svećopazitelj čvrknu poduži komad iscurilog voska s košulje.

„Pa, dobro“, reče on. „Ali moraćeš ujutru da se vratiš po...“

Ipak, Orahk se već pentrao uz konopac kao pauk. S druge strane ogromne sveće začu se zveket – ručke za gašenje sveća pale su na zemlju – a onda je mladić doplaninario u podnožje, do majstora, s kukom pod miškom. I sada je stajao tu, sav se blistajući od poletne i izribane (iako donekle loše odevene) preduzimljivosti. Nešto u svemu tome gotovo da je bilo uvredljivo. I svećopazitelj ne beše navikao na ovo. Osećao se obaveznim da smakne malom krunu s glave, za njegovo sopstveno dobro.

„Mali, sve sveće na ovom univerzitetu moraju se paliti dugačkim fitiljem pomoću već upaljene sveće“, reče. „Otkud ti šibice?“

„Ja bih to radije prećutao, gospodine.“

„Vala, nije ni čudo! A sad mi reci, mali!“

„Majstore, ne bih da uvalim nekoga u nevolje.“

„To oklevanje ti služi na čast, ali ponovo te pitam“, reče svećopazitelj.

„Ovaj, majstore, ispale su vam iz jakne dok ste se peli.“

Negde u daljini začu se i poslednji povik: „Uhvatismo kokošinu!“ Ipak, oko Cara tišina je slušala otvorenih usta.

„Grešiš, Orahk“, reče Smims polako. „Sigurno su ispale gospodi iz džepa.“

„Ah, da, sigurno je tako bilo, gospodine. Moram naučiti da ne izvodim preuranjene zaključke.“

Svećopazitelj se opet osećao kao da ga je nešto izbacilo iz koloseka. „No, dobro, nećemo više o tome“, izusti on nekako.

„Gospodine, šta je bilo ono malopre?“, upita Orahk.

„A, to? To sve spada u magijski ključne magijske delatnosti gospode, maleni. Nesumnjivo je posredi nešto suštinski važno za ferceanje sveta, o da. Možda su čak usmeravali zvezde na pravi put. Naprosto moramo to da uradimo i to ti je to, znaš“, dodade on, marljivo ubrajajući i sebe među čarobnjake.

„Meni je ličilo na mršavog čoveka kom su stavili veliku drvenu patku na glavu.“

„Pa, sad, možda i jeste na to ličilo, kad malo razmislim, ali samo zato što to tako izgleda ljudima poput nas, neobdarenim okularnim vidom.“

„Mislite, bila je to kao neka metafora?“

Smims se sasvim dobro snašao u datim okolnostima, što će reći u tolikoj pometenosti u pogledu te rečenice kao da su ga pomeli metlom i đubrovnikom. „Tako je“, reče. „Možda je to meta za neku foru koja ne izgleda toliko glupo.“

„Baš tako, majstore.“

Smims pogleda naniže, u mladića. Nije on kriv, pomisli, stvoren je takav kakav je i ništa on tu ne može. Na tren ga obuze neobična toplina.

„Bistar si ti momak“, reče. „Nema razloga da jednoga dana ne postaneš i glavno kapljalo.“

„Hvala, gospodine“, reče Orahk, „ali ako nemate ništa protiv, ja se nadam da ću malo više vremena provoditi na čistom vazduhu, da se tako izrazim.“

„A“, reče Smims, „to bi moglo biti malko... zeznuto, što bi se reklo.“

„Da, gospodine. Znam.“

„Naprosto, ima puno... ma, slušaj, nije to zbog mene, nego... nego... ma, znaš. Ljudi. Znaš kakvi su.“

„Da. Znam kakvi su ljudi.“

Izgleda kao strašilo, priča prefinjeno kao gospoda, pomisli Smims. Bistar kao suzica, štrokav kao govance. On oseti poriv da potapše... mališana... po neobično loptastoj glavi, ali se uzdrža.

„Najbolje da ostaneš dole, među kazanima“, reče. „Lepo je, toplo, imaš svoje ćebe, a ušuškano je i bezbedno, jelda?“

Na njegovo olakšanje, mladić je ćutao dok su prolazili hodnicima, ali onda Orahk zamišljeno reče: „Nego, gospodine, pitam se... Koliko puta se sveća koja se ne gasi... dosad nije ugasila?“

Smims umalo odbrusi nešto jetko, ali se savlada. Iz nekog razloga, to bi samo pogoršalo sve, dugoročno gledano; on je to znao.

„Sveća koja se nikad ne gasi propustila je da se ugasi triput otkako sam ja svećopazitelj, mališa“, reče. „To je rekord!“

„Zavidno dostignuće!“

„More, da znaš! I to čak i sa svim ovim čudarijama što se u poslednje vreme dešavaju.“

„Stvarno, gospodine?“, reče Orahk. „Dešava se nešto čudnije nego obično?“

„Moj... mladiću, uvek se dešava nešto čudnije nego obično.“

„Neki kuhinjski pomoćnik mi reče da su se juče svi klozeti na tesaraktnom spratu pretvorili u ovce“, reče Orahk. „To bih voleo da vidim.“

„Da sam na tvom mestu, ne bih ja išao dalje od kuhinje“, reče Smims brzo. „I pusti ti to šta gospoda rade. To su ti najveći svetski umovi, da ti ja kažem. Kad bi ih pitao...“ On zastade i pokuša da smisli nešto stvarno teško, recimo: „Koliko je osamsto šezdeset četiri puta trista šesnaest...?“

„Dvesta sedamdeset tri hiljade dvadeset četiri“, reče Orahk, ne baš za sebe.

„Molim?“, kaza Smims, zatečen.

„Samo razmišljam naglas, majstore“, reče Orahk.

„A. Dobro. Ovaj... Pa, o tome se i radi, razumeš? Za tili čas bi ti odgovorili. Najveći svetski umovi“, reče Smims, koji je verovao da se istina postiže ponavljanjem. „Najveći umovi. Zaokupljeni pitanjima univerzuma. Najveći umovi!“

„E, ovo je bilo zabavno“, reče Mastrum Ridkali, arhitekt Univerziteta, i baci se u ogromnu fotelju u dnevnom zaboravku tako žestoko da se maltene odbio i izleteo iz nje. „Moraćemo to da ponovimo.“

„Da, gospodine. Hoćemo. Za sto godina“, reče novi tradicional-majstor samozadovoljno, listajući ogromnu knjigu. Stigao je do izgužvanog lista pod naslovom 'Lov na kokošinu', zabeležio datum i vreme potrebno da se pomenuta kokošina pronađe, i kitnjasto se potpisao: Ponder Stibons.

„Šta je uopšte kokošina?“, upita šef katedre za neodređena istraživanja i sipa sebi malo porta.

„Valjda neka vrsta ptice“, reče arhitekt i mahnu ka kolicima s pićem. „Izvoljevam.“

„Prva kokošina je pronađena u ostavi batlerovog pomoćnika“, reče tradicional-majstor. „Pobegla je usred ručka i

izazvala nešto što je pre hiljadu i sto godina moj prethodnik nazvao...“ – on zaviri u knjigu – „pravi-pravcati krkljanac i tarapana dok ju je čitavo nastavno osoblje vrlo vedro i razdragano lovilo po fakultetskim zgradama.“

„Zašto?“, zapita šef odseka za posmrtnu komunikaciju i vešto dogradi buteljku dobrog, jakog pića dok je prolazila pored njega.

„Pa ne možemo valjda pustiti kokošinu da slobodno trči naokolo, doktore Hiksa“, reče Ridkali. „To će vam svako reći.“

„Ne, nego zašto ponavljamo to svakih sto godina?“, zapita šef odseka za posmrtnu komunikaciju.*

Glavni asistent se okrenu u stranu i progunda: „Joj, bogova mu njegovih...“

„Takav je običaj“, objasni šef katedre za neodređena istraživanja, motajući cigaretu. „Moramo imati običaje.“

„Tradicija nam tako nalaže“, reče Ridkali. On mahnu jednom poslužitelju da priđe. „I, ako smem da primetim, od ovog sam odjednom nešto ješan. Molim te, donesi tacne sa izborom sireva, i to brojeve od jedan do pet. I, ovaj, malo hladnog junećeg pečenja, šunkicu, koji kreker i, naravno, doteraj kolica s turšijom.“ On diže pogled. „Hoće li neko još nešto?“

„Ja bih mogao nervozno da se poigram nekom voćkom“, reče profesor nedokučivih pojava. „A ti, bibliotekaru?“

* Doktor Hiks, sin gospodina i gospođe Hiks, zapravo je svoje ime radije pisao sa „x“ na kraju; čovek u crnoj odori prekrivenoj zlokobnim simbolima i s prstenom u obliku mrtvačke glave na prstu bio bi lud, ili, recimo, još luđi, kada bi propustio priliku da ima „x“ u imenu.

„Uuk“, zareža prilika koja je zauzimala sav prostor pored vatre.

„Da, naravno“, reče arhitekt. On mahnu poslužitelju koji se još motao naokolo. „I kolica s voćem, Daunbadi, molim te pobrini se za to. I... možda bi ona nova devojka mogla da donese sve? Treba da se navikava na dnevni zaboravak.“

Kao da je upravo izgovorio čarobne reči. Soba s tavaničkom zamagljenom od plavičastog dima odjednom je ogrezla u nekakvu tešku, neobično zamišljenu tišinu, uglavnom poteklu iz maštarija, ali, u nekoliko retkih slučajeva, i iz davnih uspomena.

Nova devojka... I na samu pomisao ostarela srca su opasno zalupala.

Lepota je vrlo retko prodirala u svakodnevni život NU-a, muževan poput smrada starih čarapa i dima iz lule, kao i, imajući u vidu koliko su profesori aljkavi kad treba istresti lulu, takođe i mirisa zadimljenih čarapa. Gospođa Vitlou, nastojnica – žena zveckavih ključeva i škriputavog korseta od čijeg je i samog zvuka šef katedre za neodređena istraživanja padao u zanos – uglavnom je vrlo pažljivo birala osoblje koje, premda žensko, nije bilo izrazito žensko; mahom su to bile marljive devojke, čistunice rumenih obraza i, ukratko rečeno, osobe koje se nikad preterano ne udaljavaju od kariranih kecelja i lenje pite. Ovo je i odgovaralo čarobnjacima, koji ni sami nisu voleli mnogo da se udaljavaju od lenje pite, premda im do kariranih kecelja nije bilo naročito stalo.

Zašto je onda nastojnica zaposlila Juliju? Šta li joj je bilo u glavi? Devojka je pristigla kao nova planeta u Sunčev

sistem, i dotad uravnotežena nebesa blago su se zanjihala. A zapravo se, u dolasku, njihala i Julija.

Kako običaj nalaže, čarobnjaci su bili u celibatu, u teoriji zato što žene odvlače pažnju i škode magijskim organima, ali posle nedelju dana Julijinog prisustva mnoge profesore morili su čudni snovi i (uglavnom) nepoznate čežnje, i sve to im je poprilično teško padalo, ali nisu uspevali baš tačno da ustanove o čemu je tu reč: nešto kod nje je prevazilazilo običnu lepotu. S njom se kretala esencija lepote i isparavala u okolni etar. Kada bi prošla pored njih, čarobnjake bi spopali porivi da pišu poeziju i kupuju cveće.

„Gospodo, možda vas zanima“, reče novi tradicional-majstor, „da je večerašnja potera najduža ikad zabeležena u istoriji ovog običaja. Ako mene pitate, dugujemo zvaničnu zahvalnicu večerašnjoj kokošini...“

Shvatio je da ga ama baš niko ne sluša. „Ovaj, gospodo?“, reče.

On diže pogled. Čarobnjaci su nekako osećajno zurili u ono što im se dešavalo u glavi, ma šta to bilo.

„Gospodo?“, ponovi on, i ovog puta se uz horski uzdah probudiše iz iznenadnog napada sanjarenja.

„A, šta bi?“, reče arhirektor.

„Samo sam napomenuo da je večerašnja kokošina bila nesumnjivo najbolja dosad zabeležena, arhirektore. Bio je to Rinsvind. Zvanični šešir u obliku kokošine odlično mu je pristajao, kad se sve uzme u obzir. A on je, mislim, otišao da prilegne.“

„Molim? A, to. Pa, da. Kako da ne. Alal njemu vera“, reče Ridkali, i čarobnjaci započeše sa onim sporim tapšanjem i lupanjem u sto koje, među muškarcima izvesnih

godina, staleža i obima, izražava priznanje; pratili su ga povici u stilu „alal njemu vera!“ i „more, svaka mu čast!“. Ipak, oči su i dalje bile čvrsto prikovane na vrata i uši su se upinjale da čuju čangrljanje kolica, koje će najaviti dolazak nove devojke, kao i, razume se, sto sedam vrsta sira i više od sedamdeset različitih sorta turšije, sosova i kojekakvih umaka. Nova devojka je možda otelotvorenje lepote, ali na NU-u nema mesta čoveku koji je u stanju da zaboravi na sireve.

Ako ništa, odvlačila im je pažnju, pomisli Ponder i zalupi knjigu, a to trenutno nikako neće škoditi Univerzitetu. Bilo je nezgodno otkako je dekan otišao, stvarno izuzetno nezgodno. Ko je još čuo da se daje otkaz na NU-u? Tako nešto naprosto se ne dešava! Poneko ode osramoćen, u sanduku ili, u nekoliko slučajeva, u komadićima, ali davanje otkaza uopšte nije bilo u skladu sa običajima. Profesura na Nevidljivom univerzitetu je doživotna, a često seže i mnogo dalje od toga.

Nameštenje tradicional-majstora neizbežno je zapalo Ponderu Stibonsu; on je dobijao sve poslove koji zahtevaju da se nešto desi na vreme i da se svi brojevi slažu.

Nažalost, kad je otišao da proveri kako stvari stoje s prethodnim tradicional-majstorom koga – svi su se slagali – u poslednje vreme nisu viđali, otkrio je da je ovaj mrtav već dvesta godina. Ovo nije bilo baš toliko neobično. Posle godina i godina na Univerzitetu, Ponder još nije znao ukupan broj nastavnog osoblja. Kako da ih sve popamtiš u današnje vreme, kad na stotine kabineta ima jedan zajednički prozor, ali samo gledano spolja, ili prostorije noću odlebdje

od sopstvenih vrata, nekim neopipljivim putem prođu kroz usnule hodnike i naposletku se usidre sasvim drugde?

U svom rođenom kabinetu čarobnjak može da radi šta hoće, i u stara vremena je to prevashodno značilo da puši sve što mu padne na pamet i strahovito prdi bez pardona. Danas je to značilo da proširi svoj prostor na skup podudarnih dimenzija. Čak i arhitekt je to radio, zbog čega je Ponderu bilo teško da se pobuni: u kupatilu je imao sedamstotinak metara potoka punog pastrmki; kako je tvrdio, ako se čarobnjak zavrtlava po sopstvenom kabinetu, bar neće završiti negde u nebranom grožđu. I tako je i bilo, to su svi znali. Umesto toga će obrati zelen bostan.

Ponder nije dalje navaljivao, pošto mu je, po sopstvenom shvatanju, životni zadatak sada bio da rasteruje oblake kako bi Mastrum Ridkali ostao vedar, a Univerzitet bio prijatno mesto. Kao što raspoloženje psa predstavlja odraz gospodarovog raspoloženja, tako je i univerzitet odraz svog arhitekta. Ponder, kao, po sopstvenom priznanju, jedina sasvim razumna osoba, sada je mogao samo ovo: da usmerava sve u najboljem mogućem pravcu, da se ne upušta u dreku zbog osobe ranije poznate kao dekan, i da nečim zaokupi arhitekta kako mu se ovaj ne bi motao oko nogu.

Baš se spremao da skloni Knjigu običaja kada se teške stranice rastvoriše same od sebe.

„Čudno.“

„Ma ti stari povezi su vrlo kruti“, reče Ridkali. „Vode svoju politiku.“

„Je l' čuo neko za profesora H. F. Vucidola ili doktora Tipfelerusa?“

Profesori odvojiše oči od vrata i zgladaše se.

„Je l' nekom to zvuči poznato?“, upita Ridkali.

„Ni mrvičak“, reče profesor savremenih runa veselo.

Arhirektor se okrenu levo. „A tebi, dekane? Ti znaš sve stare...“

Ponder zastenja. Ostali čarobnjaci zažmuriše i pripremiše se. Moglo bi ispasti gadno.

Ridkali je zurio naniže, u dve prazne stolice, s tragovima po pola zadnjice utisnutim na svakoj. Jedan ili dva profesora natukoše šešire na lica. Beše prošlo već dve nedelje, a nije postajalo nimalo lakše.

On duboko udahnu i zaurla: „Izdajice!“; užasno je reći tako nešto dvama udubinama u koži kojom je presvučen nameštaj.

Šef katedre za neodređena istraživanja podgurnu Pondera Stibonsa, što je značilo da je on danas dežurna žrtva; opet. Opet.

„Napustio nas za šaku srebrnjaka!“, obrati se Ridkali univerzumu uopšte.

Ponder se nakašlja. Stvarno se nadao da će lov na kokošinu skrenuti arhirektoru misli s dotične teme, ali Ridkalijev um uporno se vraćao na odsutnog dekana isto onako kao što se jezik uporno zariva na mesto gde se nekad nalazio zub.

„Ovaj, ako ćemo pravo, mislim da mu dugujemo bar...“, poče on, ali u trenutnom Ridkalijevom raspoloženju nijedan odgovor nije bio onaj pravi.

„Dugujemo? A otkad to čarobnjak radi za platu? Mi smo čisti akademici, gospodine Stibonse! Nas baš briga za pare!“

Nažalost, Ponder je razmišljao jasno, logički, i u trenucima zbunjenosti je posezao za razumom i iskrenošću, što, kad imaš posla s ljutitim arhirektorom, da se akademski

izrazimo, nema ama baš nikakve svrhe. I nije razmišljao strateški, što je uvek greška ukoliko razgovaraš s drugim profesorima; zbog svega toga, trenutno je načinio propust i nastupio zdravorazumski.

„To je zato što skoro nikad ništa i ne plaćamo, u stvari“, reče, „a ako nekom zatreba sitno, samo se posluži iz velikog ćupa...“

„Mi smo sama srž Univerziteta, gospodine Stibonse! Uzimamo isključivo koliko nam je potrebno! Ne žudimo za bogatstvom! I ni pod razno ne prihvatamo 'radno mesto od velike važnosti, koje podrazumeva i primamljivo visok dohodak', ma šta to, koji klinac, značilo, 'i druge prednosti, uključujući i poveliku penziju!' Penziju, čuj ti to! Kad je ijedan čarobnjak otišao u penziju?“

„Pa, sad. Doktor Rakljača...“, zausti Ponder, nesposoban da se zaustavi.

„Otišao je da se oženi!“, obrecnu se Ridkali. „To nije kao da je otišao u penziju, to je kao da je umro.“

„A doktor Lastavica?“, nastavi Ponder.

Profesor savremenih runa ga šutnu u gležanj, ali Ponder samo reče: „Joj!“, i nastavi. „Otišao je jer je od tolikog posla dobio gadan napad knedlitisa u grlu, gospodine!“

„Kome smeta, nek se tera bestraga“, progundā Ridkali. Polako se smirivao, a špicasti šeširi sa oklevanjem su se dizali. Arhirektorovi malecni ispadi trajali su samo po nekoliko minuta. Ovo bi bilo utešnije da ga otprilike na svakih pet minuta nešto nije podsećalo na, po sopstvenom shvatanju, dekanovo stopostotno izdajstvo, vala baš tako, to jest na činjenicu da je otišao i zaposlio se na drugom univerzitetu preko oglasa u novinama. Tako se ne ponaša jedan magijski

velikan. Dotični neće sestiti pred grupu suknara, piljara i obućara (ma koliko divni ljudi to bili, duša od čoveka svi do jednog, bez sumnje, ali svejedno...) da mu ovi sude i procenjuju ga kao nekog tamo šampionskog terijera (nesumnjivo su mu i zube prebrojali!). Izneverio je čitavo čarobnjačko bratstvo, nego šta nego jeste...

Iz hodnika dopre škripa točkova, i svi čarobnjaci se ukočiše u iščekivanju. Vrata se razjapiše i unutra se uvezoše prva pretrpana kolica.

Uz niz uzdaha, sve oči se uperiše u devojkicu koja ih je gurala, a onda usledi još znatno glasnijih uzdaha kad su shvatili da to zapravo nije ona kojoj su se nadali.

Nije bila ružna. Možda bi se moglo reći da izgleda onako domaćinski, ali bio bi to sasvim lep dom, čist i pristojan, s ružama oko ulaza, otiračem s natpisom „dobro došli“ i lenjom pitom u rerni. Ipak, u ovom trenutku, zapanjujuće, čarobnjaci nisu razmišljali o hrani, premda pojedinicima nije bilo baš sasvim jasno zašto nisu.

Bila je to, u stvari, devojkica sasvim prijatnog izgleda, premda je dotično poprsje očito bilo namenjeno osobi višoj za jedno šezdeset centimetara; ipak, to nije bila Ona*.

Profesori su bili utučeni, ali znatno se oraspoložiše kada u sobu uvijuga karavan kolica. Ništa ne razveseli čoveka kao užina u tri ujutru, to svako zna.

Dobro, pomisli Ponder, bar smo pregurali večer a da se ništa nije slomilo. Ako ništa, bolje je nego u utorak.

* Istaknuti profesor teorijske i primenjene gramatike bi ovo ispravio; rekao bi da je pravilno „ona nije bila ona“, na šta bi profesor logike ispljunuo piće.

Dobro je poznata činjenica u svakom preduzeću da, ako želiš da se nešto obavi, posao treba dati već vrlo zauzetom čoveku. Iz ovoga je proistekao izvestan broj ubistava i, u jednom slučaju, smrt visokog člana rukovodstva, izazvana zatvaranjem glave u vrlo mali ormar za dokumenta iznova i iznova.

Na NU-u taj zauzeti čovek bio je Ponder. Naučio je da uživa u tome. Kao prvo, većina onoga što bi zatražili od njega nije se ni morala raditi, a najveći broj čarobnjaka na visokim položajima nije bilo briga hoće li se to uraditi ili neće, samo da ga ne rade oni sami. Pored toga, Ponder je odlično umeo da osmisli delotvorne male sisteme za uštedu vremena i naročito je bio ponosan na svoj sistem pravljenja zapisnika na sastancima, načinjen uz pomoć Heksa, sve korisnije misleće mašine Univerziteta. Detaljna analiza starih zapisnika, zajedno s Heksovom ogromnom sposobnošću predviđanja, omogućavala je da se, uz jednostavan spektar lako dostupnih predvidivih činilaca kao što su dnevni red (koji je ionako pravio Ponder), članovi komiteta, vreme proteklo od doručka, vreme preostalo do ručka i tako dalje, u najvećem broju slučajeva zapisnik načini unapred.

Sve u svemu, kako je smatrao, doprinomio je tome da NU ostane u samoodabranom stanju prijatne, živahne učmalosti. Znajući šta je druga mogućnost, uvek je vredelo potruditi se da tako bude i nadalje.

Ipak, za Pondera, stranica koja se okreće sama od sebe nije spadala u redovno stanje. Sada, dok su oko njega zvuci večere pred doručak postajali sve glasniji, ispravio je list i pažljivo počeo da čita.

Glenda bi slatko razbila tanjir Juliji o lepu, praznu glavu kada se devojka konačno pojavila u noćnoj kuhinji. Ako ništa, slatko bi pomislila na to, odmereno i predano, ali nije bilo svrhe gubiti živce pošto meta nije naročito dobro umela da primeti šta drugi misle. Kod Julije zlobe nije bilo ni u tragu, samo joj je bilo veoma teško da pojmi da neko pokušava da bude neprijatan prema njoj.

Zato se Glenda zadovoljila rečima: „Gde si ti? Rekla sam gospođi Vitlou da si otišla kući jer ti nije dobro. Tata će ti poludeti od brige! A ni ostalim devojkama neće biti pravo.“

Julija se sruči u stolicu otmeno kao da je i sam pokret pesma.

„Išla na fudbal. Igrali sa onim gadovima iz Dilejare.“

„Do tri ujutru?“

„Pa takva su ti pravila. Igraš dok ne istekne vreme, dok neko ne rikne ili neko ne da gol.“

„Ko je pobedio?“

„Ne’am blage.“

„Ne znaš?“

„Kad smo mi krenuli, još su zbrajali povrede glave i odlučivali. U svakom slučaju, išla s Džonijem Truležom.“

„Mislila sam da si raskinula s njim.“

„Ma platio mi večeru, ’naš.“

„Nije trebalo da ideš. Ne treba to da radiš.“

„Ma ’naš već kako to ide?“, reče Julija, koja je ponekad mislila da su pitanja isto što i odgovori.

„Samo operi sudove, molim te“, reče Glenda. A ja ću morati još jednom da ih operem za tobom, pomisli ona

kada joj je najbolja drugarica odlunjala do niza velikih kamenih sudopera. Julija nije baš prala sudove; više ih je onako neobavezno pokrštavala. Čarobnjaci uglavnom nisu primećivali sasušeno jučerašnje jaje na tanjiru, ali gospođa Vitlou bi ga opazila čak i dve prostorije dalje.

Glenda je volela Juliju, stvarno jeste, iako se povremeno pitala zašto. Naravno, zajedno su odrasle, ali ponekad je bila zapanjena što Julija – tako lepa da bi momke uhvatila prpa i povremeno nesvestica kad ona prođe – može biti tako, pa, glupava. Zapravo je Glenda odrasla. Što se Julije tiče, to već nije bilo sigurno; Glendi se ponekad činilo da je ona sama odrasla za obe.

„Slušaj, naprosto moraš malo i da ribaš“, obrecnu se ona posle nekoliko sekundi bezvoljnog umakanja u vodu, pa uze četku iz Julijinih savršenih prstiju, a onda, dok je mast oticala niz odvod, pomisli: ponovo to radim. U stvari, opet to ponovo radim. Koliko se ovo puta desilo? Čak sam se igrala njenim lutkama umesto nje! Šta bi radila bez mene?

U Glendinim rukama tanjir za tanjirom dostizao je blistavilo. Ništa ne skida uporne mrlje kao potisnut bes.

Džoni Trulež, pomisli ona. Bogovi blagi, on miriše na mačju mokraću! Jedini mladić dovoljno glup da pomisli kako ima izgleda kod nje. Ma daj, sa ovakvim telom ona se zabavlja samo s potpunim somovima!

Posle ovog kratkog uzbuđenja, noćna kuhinja je utonula u kolotečinu, a osobe poznate kao „druge devojke“ nastavile su sa uobičajenim poslovima. Mora se napomenuti kako je mnogima tu devojaštvo bilo davna prošlost, ali bile su dobre radnice, i Glenda je bila ponosna na njih. Gospođa Hedžis je slagala meze od sira kao as. Mildred i Rejčel – zvanično,

u platnom spisku, navedene kao povrtne kuvarice – bile su dobre i pouzdane; zapravo je baš Mildred izumela čuvene sendviče sa cveklom i krem-sirom.

Svaka je znala svoj posao. Svaka je *radila* svoj posao. Noćna kuhinja je bila pouzdana, a Glenda je volela pouzdanost.

Imala je kuću i trudila se da svrati onamo bar jednom dnevno, ali živela je u noćnoj kuhinji. Bila je to njena tvrđava.

Ponder Stibons je zurio u stranicu pred sobom. Po glavi su mu se rojila zlurada pitanja, a najveće i najzluradije glasilo je naprosto: „Može li se iz ovoga ikako izvući zaključak da sam ja kriv? Ne. Odlično!“

„Ovaj, postoji jedan običaj koji, nažalost, izgleda ne poštujemo već duže vreme, arhirektore“, reče on, uspešno prikrivajući brigu u glasu.

„Pa, je l' to bitno?“, upita Ridkali i protegnu se.

„Arhirektore, takav je običaj“, reče Ponder prekorno. „Premda bih mogao otići tako daleko i reći kako je njegovo nepoštovanje sada, avaj, prešlo u tradiciju.“

„Dobro, to je onda u redu, jelda?“, reče Ridkali. „Ako možemo da napravimo tradiciju od nepridržavanja neke tradicije, to je onda dvostruko tradicionalno, a? Šta fali?“

„Reč je o zaveštanju arhirektora Čuvana Velikara“, reče tradicional-majstor. „Imanje Velikarovih je vrlo korisno Univerzitetu. Bila je to vrlo bogata porodica.“

„Hm, da. Poznato mi je nešto to ime. Baš lepo od njega. I šta s tim?“